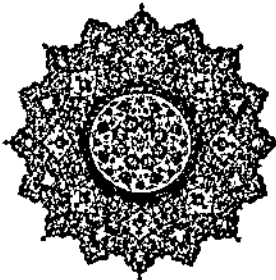

۱۳۵۴

امنیت ملی در منابع دینی (قرآن و روایات)

مهرغیبه بیگلر

چکیده

مقاله حاضر، مطالعه‌ای اکتشافی در دست‌یابی به مفهوم، ابعاد و انواع امنیت و راه‌های تامین آن در نظام اسلامی است و تلاش می‌نماید که دیدگاه‌های اسلامی در موضوع حاضر را بر اساس سوانح قرآنی و روای، تدوین کند و به ویژه سناز و کارهای تامین امنیت را به تفکیک ابعاد متنوع و موضوع امنیت، مورد اشاره و تاکید قرآن کند.

در چهار یکی که از امنیت ارائه می‌شود بحث از شعارهای اساسی حفظ و اتینسی ارزش‌های اساسی و جنباتی مورد قبول جامعه است. بعضی در هر بخش مسئله به امنیت، مسأله ارزش‌ها برای انسان مطرح می‌شود. از این است که امنیت یکی از اصول فردی و اجتماعی، سیاسی و نظامی، حقوقی و قضایی، رفیقه نیاز بهره‌وری از مزایا و موافقت‌های و تعامل بشری و غیره از مفاهیم تکرار از منابع است.

آیات الهی با تاکید بر اهل بیت و ارزش‌های الهی انسانیت در حفظ حرمت و حریت او و امنیت فردی و اجتماعی افراد در حوزه‌های فردی، اجتماعی و سیاست (با فرقی که بعدی به او می‌باشد) اشاره می‌کند. در اندیشه اسلامی، امنیت فردی و اجتماعی را مانند سادگی نظامی در عبادت و عبادت هر فرد و حفظ و انسان‌ها از نظام است. منظور از امنیت، ایمنی و سلامت و معیارهای استقامت و الهی است و هر چه که در این زمینه است، امنیت ملی امنیت در قرآن و روایات

از ابتدایی‌ترین پرسش‌هایی که انسان‌ها دارند این است که:

چگونه آرام زندگی کنیم؟

جامعه امن و آرام چه ویژگی‌هایی دارد؟

آسایش و آرامش مادی و معنوی، روحی و جسمی، فردی و اجتماعی، چگونه به دست می‌آید؟

پرسش‌های فوق نمونه‌ای از صدها سوالی است که هر انسانی دارد و در انتظار شنیدن پاسخ و یافتن راه حل برای آن است و همه حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی اجتماعی نیز، خود را برای دادن چنین پاسخ و ارائه راه حل موظف دانسته و مدعی برقراری امنیت در جامعه هستند. بدون شک زندگی آرام و دیدن روی آسایش، وابسته به وجود امنیت در جامعه است و امنیت از نیازهای اولیه زندگی انسان به شمار می‌آید. به دلیل جایگاه رفیع و نقش مهم امنیت در زندگی انسان، خداوند عالم یکی از نشانه‌های تمدن و رشد اجتماعی امم گذشته را وجود امنیت در زندگی آنها نام برده است که متأسفانه به دلیل ناسپاسی از نعمتهای الهی آن را از دست داده‌اند!

و خداوند شهری را مثال زده که در امن و امان بود و روزی از هر سو می‌رسید، پس ساکنانش، نعمتهای خدا را ناسپاسی کردند و خواهم به سزای آنچه می‌دادند، طعم گرسنگی و هراس را به (مردم) آن چشائید. (نحل: ۱۱۲)

کلیات و مفاهیم

مفهوم امنیت

امنیت یکی از موضوع‌های بسیار مهمی است که در قرآن و روایات به گستردگی به آن اشاره شده است. البته صورت فارسی و عربی این کلمه به شکل‌های «امنیت» و «امنیه» در متون اسلامی موجود نیست و بیشتر توجه به این موضوع با عبارات و مشتقاتی از ثلاثی مجرد «امن» صورت پذیرفته است. در مجموع از ریشه یا کلمه «امن»، ۶۲ کلمه مشتق، حدود ۸۷۹ بار در قرآن به کار رفته که از این تعداد کاربرد، ۳۵۸ مورد در آیات مکی و ۵۲۱ مورد در آیات مدنی این واژه استفاده شده است.^۱

پیوند ناگسستگی این اصطلاح با نفس کلمه اسلام، ایمان، و مومن حاکی از اهمیت فوق‌العاده مفهوم امنیت است.^۲

امروزه از مفهوم امنیت برداشت واحدی نمی‌شود. امنیت مالی «امنیت بین‌المللی» international security و «امنیت جهانی» global security به مجموعه موضوعات متفاوتی اشاره دارند. وصول بر امنیت ملی به طور خاص و امنیت بین‌المللی به طور عام، جزو اهداف و منافع و ارزشهای اصولی و پایدار جامعه است و دولت‌های ملی برای حفظ و پیشرفت نظام خود همواره در صدد استقرار امنیت داخلی هستند. بدون امنیت هیچ برنامه‌ای در داخل کشور قابل اجرا نیست. پیشرفت و ترقی اقتصادی کشور از نظر سرمایه‌گذاری، طرح ریزی برای توسعه و فعالیتهای مشابه در گروه تامین امنیت اند. امنیت مفهومی فراتر از بقاء و صیانت ذات کشور دارد. به عبارت دیگر، ممکن است در زمان، تمامیت ارضی و استقلال و حاکمیت یک کشور محفوظ باشد.^۳

مفهوم امنیت از نظر دانشمندان

در تعاریفی که از امنیت ارائه می‌شود یکی از معیارهای اساسی، حفظ و ایمنی ارزش‌های اسلامی و حیاتی مورد قبول جامعه است. یعنی در هر نگارشی نسبت به امنیت، مساله ارزش‌ها برای انسان مطرح می‌شود. انسان با توجه به ارزش‌های موجود در زندگی خود و امکان تهدید یا تامین آن‌ها نسبت به پدیده‌ها، موضع مشخص می‌گیرد. بنا به نظر ولفوز: امنیت در معنای عینی فقدان تهدید در برابر ارزش‌های کسب شده را مشخص کرده و در معنای ذهنی، فقدان ترس و وحشت را از جمله علیه ارزش‌ها معین می‌نماید.^۴

بسیاری معتقدند که امنیت به طور کلی، مفهومی غیر توسعه یافته، دو پهلو، مبهم، نارسانا و از نظر ماهیتی، جدال برانگیز و از نظر سرشت و طبیعت، تناقض‌نمایا پارادوکسیکال است. باری بوزان ضمن اذعان به توسعه نیافتگی مفهوم مزبور، معتقد است که باید شان و منزلت علمی این مفهوم قوی و مفید در مجامع علمی شناخته‌تر می‌شود.^۵

دولت‌های ملی همواره در صدد استقرار امنیت داخلی برای حفظ و پیشرفت نظام خود هستند. بدون امنیت هیچ برنامه‌ای در کشور قابل اجرا نیست. شکوفایی اقتصاد کشور، سرمایه‌گذاری، طرح ریزی برای توسعه و مانند آنها در گروه تامین امنیت است. در واقع، امنیت در زمره اهداف و منافع و ارزشهای اصولی و پایدار جامعه است. دکتر باوند، استاد علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (علیه السلام) در زمینه امنیت می‌گوید: «امنیت ملی و یا به تعبیر دیگر: منافع ملی - مجموعه شرایط و امکانات پویایی است که تحقق نیازهای سیاسی - اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی را میسر می‌سازد.^۶

بنابراین در بخش‌های مختلف مقاله، پس از تبیین ارزش و اهمیت والای موضوع امنیت در متون اسلامی ابعاد و انواع امنیت ابتدا در قرآن و سپس در روایات بررسی می‌شود.

۱. ارزش و اهمیت والای امنیت

از دید اسلام، امنیت یکی از اصول فردی و جمعی، زمینه ساز بهره‌وری از مزایا و مواهب حیات و تکامل بشر و یکی از مقدس‌ترین آرمانهاست. با بررسی موارد زیر، می‌توان دیدگاه اسلام را در این زمینه بدست آورد:

ایمان یعنی باور همراه با عمل که برای انسان امنیت به ارمغان می‌آورد.^۷

نجات و سرافرازی انسان به ایمان بستگی دارد و تمامی وعده‌های الهی به آن موقوف گشته است. استقرار ایمان در قلب فرد و در متن جامعه، عمده‌ترین هدف دین معرفی شده است.^۸ این نشانگر ارزش والای امنیت و قداست آن در تعالیم وحی و آیین اسلام می‌باشد. در قرآن کریم و روایات، آیات و روایات بسیاری به اهمیت امنیت و جایگاه رفیع آن در زندگی فردی، اجتماعی و اقتصادی و... انسان اختصاص داده شده است که از باب اشاره، نمونه‌هایی از آنها ذکر می‌شود:

مبحث اول: آیات

الف. قرآن یکی از اهداف استقرار حاکمیت خدا و استخلاف صالحان و طرح کلی امامت را تحقق امنیت معرفی کرده است:

خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند، وعده داده است که حتماً آنان را در این سرزمین جانشین [خود] قرار دهد. همان‌گونه که کسانی که پیش از آنان بودند جانشین قرار داد و آن دینی که برایشان پسندیده است به سودشان مستقر کند و بیمشان را به ایمنی مبدل گرداند [تا] مرا عبادت کنند و چیزی را با من شریک ننگردانند. (نور: ۵۵)

ب. بنا به آیه اذ قال ابراهیم رب اجعل هذا البلد آمناً؛ (بقره: ۱۲۶) حضرت ابراهیم، هنگام بنا نهادن کعبه به این نیاز فطری توجه کرد و از خداوند خواست که آن سرزمین را از نعمت «امنیت» برخوردار سازد.

خداوند بنا به آیه و اذ جعلنا البیت مثابة للناس و آمنة؛ (بقره: ۱۲۵) آن جا را چون خانه امنی برای مردم قرار داد و نیز حرم الهی و سرزمین مکه را به امن تعبیر می‌کند؛ اولم یروانا

جعلنا حرمآ اماناً، (مکبوت: ۶۷). همچنین امنیت را ارضانی الهی می‌شمرد که در این حرم مقدس پروردگار وارد شوند اعطا می‌گردد؛ و من دخله کان اماناً. (العمران: ۹۷)

ج. در قرآن شوری که از نعمت امنیت برخوردار باشد، به عنوان سرزمین آرمانی و مثالی معرفی شده است و بنا به آیه:

خداوند به عنوان الگو و نمونه، قریه‌ای را مثل می‌زند که امن، آرام و مطمئن بوده و همواره روزی‌اش به طور وافر از هر مکانی فرارسیده است. (نحل: ۱۱۲)

د. امنیت بزرگ‌ترین پاداشی است که در تمیز اهل حق از باطل، به اهل حق اعطا می‌شود.^۹ قرآن می‌فرماید:

قای الفریقین احق بالامن. (انعام: ۸۱)

یعنی کدام یک از دو دسته شایسته امنیت هستند؟

مبحث دوم: روایات

در سخنان معصومین علیه‌السلام و روایات آن بزرگواران، مطالب فراوانی درباره اهمیت و ضرورت امنیت وارد شده است از باب نمونه مواردی ذکر می‌شود:

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید:

هر که تنش سالم است و در جماعت خویش ایمن است و قوت روز خویش را دارد جهان سراسر مال اوست.^{۱۰}

امام صادق (ع) زندگی بدون امنیت را ناقص و ناگوار شمرده است و در این راستا فرموده‌اند:

پنج چیز است که حتی اگر یکی از آنها برقرار نباشد، زندگی ناقص و ناگوار است، عقل نابود می‌شود و مایه دل مشغولی می‌گردد؛ اولین این پنج چیز سلامتی و دومین آن امنیت است.^{۱۱}

در روایتی در تحف العقول از امنیت در کنار عدالت و فراوانی به عنوان نیازهای مردم یاد شده است:

سه چیز است که همه مردم به آن نیاز دارند: امنیت، عدالت و فراوانی.^{۱۲}

امام علی (ع) در بحث عالیه حکومت یکی از دلایل پذیرش حکومت از سوی خویش را در خطبه ۱۳۶، تأمین امنیت برای پندگات مظلوم محروم و حمایت از آنها می‌شمارد. باز آن حضرت در بیان و اهمیت امنیت می‌فرماید:

رفاهیت زندگانی در امنیت است.^{۱۳}
هیچ نعمتی گوارتر از امنیت وجود ندارد.^{۱۴}

۲. انواع و ابعاد امنیت

۱ - ۲. امنیت معنوی (ایمان سرچشمه اصلی امنیت)

تامل ایمان و امنیت به خوبی در قرآن نمایانده شده و بر این واقعیت پافشاری گردیده که امنیت واقعی و سرچشمه اصلی آن در امنیت معنوی و آن نیز در ایمان به خدا و کسب رضای الهی محقق خواهد شد. به اعتقاد قرآن امنیت دنیایی نسبی بوده و امنیت واقعی در جهان آخرت است. در ادامه به شواهد قرآنی و روایی مطلب پیش گفته اشاره می‌شود:

مبحث اول: آیات

قرآن امنیت را از برکات نازل الهی بر مومنین و مایه افزایش ایمان آنها می‌داند و می‌فرماید:
اوست آن کسی که در دل‌های مومنان آرامش را فرو فرستاد تا ایمانی بر ایمان خود بیفزایند. (نوح: ۳)

علامه طباطبایی در تفسیر آیه الا بذکر الله تطمئن القلوب (رعد: ۲۸)، با اشاره به جملات ماقبل این آیه مانند: الذین آمنوا و تطمئن قلوبهم بذکر الله، امنیت در کلیه ابعاد و به ویژه بعد معنوی آن، بر تحصیل ایمان به خدای متعال دانسته و چنین امنیت معنوی و دست‌آورد ایمانی را مایه سعادت و ایمنی انسان از شقاوت به شمار می‌آورد. در تفکر قرآن ظلم و شرک نقطه مقابل ایمان و امنیت هستند، همچنان‌که در سوره انعام می‌فرماید:

کسانی که ایمان آورده و ایمان خود را آمیخته با ظلم نکردند ایشان امنیت دارند و راه را یافته‌اند. (انعام: ۸۲)

گفته شد ایمان و امنیت معنوی، پایه و مبنای کلیه امنیت‌هاست. با اتکا به ذات الهی، همگان می‌توانند خود را مملو از ایمان کرده و به امنیت واقعی دست یابند.^{۱۵} بی‌دلیل نیست که آیات الهی در معرفی ذات ایمنی بخش الهی، وجود خداوند را با اسامی «سلام»، «مؤمن» یاد کرده است، همچنان‌که در سوره حشر می‌فرماید:

هو الله الذی لا اله الا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن.

علامه طباطبایی در تفسیر این آیه می‌نویسد: کلمه سلام به معنای کسی است که با سلام و عافیت با تو برخورد کند، نه با جنگ و ستیز و شر و ضرر و کلمه مؤمن به معنای کسی است که به تو امنیت بدهد و تو را در امان خود حفظ کند.^{۱۶}

قرآن فرموده است:

هر کس - از مرد یا زن - کار شایسته کند مومن باشد، قطعاً او را با زندگی پاکیزه‌ای، حیات حقیقی بخشیم. (ابراهیم: ۲۲)

مبحث دوم: روایات

امنیت در فرهنگ معصومین علیه السلام همانند امنیت در فرهنگ قرآنی، مفهومی عمیق و گسترده دارد و مبنای سرچشمه اصلی آن از ایمان الهی ریشه گرفته است.

در بعضی از روایات از ایمان به شمشیر همیشه آماده در آزمون دنیا تعبیر شده است.

امام علی (ع) می‌فرماید:

ایمان ریشه حق است و حق راه هدایت، شمشیر ایمان شمشیری آراسته و زیننده و سلاحی همیشه آماده است زیرا که دنیا میدان آزمون آن است.^{۱۷}

امام علی (ع) در فرازهایی متعدد، امنیت سیاسی و معنوی را میوه ایمان دانسته و آن را به افرادی که خداوند را پناهگاه خود نموده اند توید می‌دهد:

مردم! هر کس خدا را ناصح و خیرخواه خود قرار دهد. موفق می‌شود و هر کسی قول او را دلیل و راهنما قرار دهد، به استوارترین راه هدایت خواهد شد. کسی که خود را در پناه خدا قرار دهد، در امنیت و آرامش خواهد بود و هر کس دشمن خدا باشد خائف و هراسناک است.^{۱۸}

۲ - ۲. امنیت فردی و اجتماعی

منظور از مصونیت فردی یا امنیت شخصی یا آزادی فردی به معنی اخص کلمه این است که فرد از هرگونه تعرض و تجاوز مانند قتل، جرح، ضربی، توقیف، حبس و تبعید، شکنجه و سایر مجازات‌های غیر قانونی و خودسرانه و یا اعمالی که منافی شئون و حیثیت انسانی اوست مانند اسارت، تملک، بهره‌کشی، بردگی، فحشا و غیره مصون و در امان باشد.^{۱۹} همان‌گونه که امنیت اجتماعی به معنی امنیت جان مال و آبرو و موقعیت شخصی از جانب عوامل اجتماعی می‌باشد. از سویی ریشه و اساس کلیه ابعاد امنیت از جمله امنیت فردی و اجتماعی نیز از دیدگاه قرآن و روایات در ایمان و باورهای عمیق دینی و امنیت معنوی نهفته است. در این گفتار نیز بنا به قرآن و روایات به گونه‌ای مختصر به ذکر شواهد مرتبط با امنیت فردی و اجتماعی و ساز و کارهای تامین آن اشاره می‌شود.

آیات الهی با تاکید بر اصل کرامت و ارزش والای انسان، بر حفظ حرمت و حریم او و امنیت فردی و اجتماعی افراد در حوزه‌های فردی و اجتماعی و مخالفت با هرگونه تعدی به او پا فشرده‌اند. این معنا به ویژه از مقام عالی‌ای که خداوند برای انسان قائل شده، بهتر فهمیده می‌شود. خداوند در قرآن کریم انسان را در مورد متعددی ستوده است و او را اشرف مخلوقات می‌داند و آفرینش وی را به خود تبریک می‌گوید. (مؤمن: ۱۲) و تعبیرهای مختلفی مانند خلیفه الهی (بقره: ۳۰) و مسجود ملائکه (بقره: ۳۴) ذکر کرده و علم و ویژه که به علم اسماء تعبیر شده است و از ملاک‌های برتری می‌باشد را به او عطا کرد و انسان را امانتدار خود معرفی کرده است، امانتی که آسمانها، کوهها و زمین از قبول آن سر باز زدند. (احزاب: ۷۲) بدیهی است ایمان مومنین، انجام اعمال صالح مقتضی رعایت امنیت فردی و اجتماعی افراد و عدم تعرض و تعدی به حقوق آنان است. این عدم تعدی و تعرض و حتی از سوی خدای متعال نیز اعلام شده است. ^{۲۰} (آل عمران: ۱۹۵)

تعدی و تجاوز به حریم امن فردی و اجتماعی افراد نه تنها در تفکر اسلامی به شدت نفی شده است، بلکه آیات بر صفات حمیده فردی و اجتماعی مانند ایثار، امانت داری و... تاکید دارند. قرآن در این باره می‌فرماید:

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به خدا و پیامبر خدا خیانت نکنید و (نیز) در امانت‌های خود خیانت نورزید و خود می‌دانید. (انفال: ۲۷)

مبحث دوم: روایات

در بحث امنیت فردی و اجتماعی، شاید اولین نکته ایی که در روایات جلب توجه می‌کند حرمت و کرامت و ارجمندی مومنین و سپس سایر انسان‌هاست و این احادیث در امتداد خط فکری قرآن بر این مساله پافشاری کرده و حرمت و حریم فردی و اجتماعی انسان‌ها را امن دانسته و آن را از هرگونه تعدی و آسیب و ایذاء ایمن دانسته‌اند. برخی اشارات معصومین (ع) در این باره به شرح زیر است:

امام صادق (ع) می‌فرماید: حرمت مومن از کعبه بیشتر است. ^{۲۱}

امام باقر (ع) نیز در مدح مقام بلند مومن می‌فرماید:

خدای عزوجل سه خصلت به مومن بخشیده است: عزت در دنیا و دین، رستگاری در آخرت و ابهت و شکوه در دل‌های جهانیان. ^{۲۲}

در بسیاری از روایات، حفظ امنیت سایر افراد و به تعبیری دیگر عدم ایذاء و آزار رسانی از نشانه‌های مومنین به شمار آمده است.

نمونه‌هایی از این روایات چنین است:

امام حسین (ع) فرمود:

مؤمن کسی است که همسایه اش از شر او در امان باشد راوی از امام پرسید منظور از شر چیست؟ امام فرمود یعنی از ظلم و جور و غصب او ^{۲۳} (ایمن باشد). ملاحظه می‌شود که امنیت در تفکر اسلامی، نه تنها در مورد جان، مال، عمل، حقوق و آزادیهای مربوط به این موارد صادق است، بلکه شامل شخصیت، شرف و حیثیت نیز می‌باشد تا جایی که پیامبر (ص) فرموده است:

کسی که به مومن اهانت کند به تحقیق با من به جنگ پرداخته است. ^{۲۴}

این گونه احادیث به قدری بر حرمت و حفظ امنیت اشخاص تاکید دارند که حتی لطمه وارد کردن به حیثیت، شرف و شخصیت مومن برای خودش نیز جایز نیست. به تعبیر امام صادق (ع):

خداوند تمام امور مومن را به خود وی واگذار کرده است، اما این که خود را ذلیل کند را به وی واگذار نکرده است. ^{۲۵}

به عنوان مصداقی از نوع احترام اسلام به امنیت فردی و اجتماعی، می‌توان به مساله امنیت مسکن اشاره کرد. اسلام ورود بدون اجازه به مسکن دیگران را ممنوع و تعرض و حتی نگاه کردن به داخل خانه و محل سکونت مستور مردم را از مجوزات دفاع مشروع می‌شمارد. تا آن جا که اگر شخص معترض به هنگام دفاع صاحب‌خانه کشته شود، خونش هدر رفته و مهدور خواهد بود. ^{۲۶}

۳-۲. امنیت سیاسی و نظامی

امنیت سیاسی با امنیت اجتماعی پیوند عمیقی دارد. از یک سو امنیت اجتماعی به دنبال ایجاد امنیت و آسایش زیست جمعی و مدنی افراد از طریق قوانین و اقامه نظم و حکومت است. از طرفی نیز امنیت سیاسی به معنای تامین آرامش و طمأنینه لازم توسط حاکمیت یک کشور برای شهروندان قلمرو خویش از راه مقابله با تهدیدات مختلف خارجی و همچنین تضمین حقوق سیاسی آنان در مشارکت به منظور تعیین سرنوشت اجتماعی و

سیاسی آنها از طریق حکومتی غیر خودکامه و مردم سالار است. با توجه به هم پیوندی کلیه ابعاد و به ویژه هم پیوندی افزون تر امنیت سیاسی و اجتماعی، کلیه شواهد قرآنی و روایی که در باب امنیت اجتماعی ذکر گردید در مبحث امنیت سیاسی نیز صادق است.

مبحث اول: آیات

پس از واقعه غدیر خم و به جانشینی برگزیدن امام علی (ع) توسط پیامبر، آیه ۳ سوره مائده نازل گردید. این آیه به خوبی بیانگر آن است که قرآن، امامت و ولایت و نه خلافت و ملوکیت را مایه یاس کفار، تکمیل و اکمال دین و ایجاد امنیت و تبدیل خوف مسلمانان به آرامش معرفی می کند و نشانگر نقش اساسی امام و محوریت وی در دست یابی نظام سیاسی اسلامی به کلیه اهداف خود و از جمله امنیت است. این آیه می فرماید:

امروز کسانی که کافر شده اند از (کارشکنی) دین شما نومید گردیده اند، سپس از ایشان مترسید و از من بترسید، امروز دین را برایتان کامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانیدم، و اسلام را برای شما (به عنوان) آیینی برگزیدم.

یک وجه بازر تعرض به امنیت سیاسی و حتی نظامی، «اخلال در حقوق عمومی»، و به تعبیر رایج تر جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی است. قرآن به شدت به مقابله با این جرم اصرار ورزیده و می فرماید:

سزای کسانی که با خدا و پیامبر او می جنگند و در زمین به فساد می پردازند. جز این نیست که کشته شوند یا برادر آویخته گردند یا سر و پایشان در خلاف جهت یکدیگر بریده شود و یا از آن سرزمین تبعید گردند. این رسوایی آنان در دنیاست و در آخرت عذاب بی بزرگ خواهند داشت. ۲۷ (مائده: ۳۳)

در مبحث امنیت سیاسی و نظامی، یکی از اصول سیاسی و امنیتی ارزشمند، اصل نفی میل است که از آیه من يجعل الله للکافرین علی المؤمنین سییلا (ساء: ۱۴۱) برداشت شده است. ۲۸ برخی از مفسران برای نفس سلطه کفار و عدم جواز آن بر آیه ۱۱۸ سوره آل عمران استدلال کرده اند. در این آیه خداوند سبحان مومنان را از دوستی با بیگانگان نهی می کند: ای اهل ایمان غیر را به پطانه نگیرید.

گفته اند مقصود از پطانه، دوستی و قرابت است، بنا بر این مسلمانان نباید کافران را دوست و هم رازشان و صاحب اسرار خود بدانند چون این امر موجبات سلطه آنان بر مسلمانان را فراهم می سازد. ۲۹ چنین سلطه ای نا امنی نیز خواهد بود.

مبحث دوم: روایات

امنیت در کلیه ابعاد و همچنین در بعد مهم سیاسی و نظامی مورد توجه اکید معصومین (ع) بوده است به ویژه نهج البلاغه آینه تمام نمای این نوع نگرش و عنایت است. امیر مومنان عدم وجود نظم اجتماعی و قانون مداری و به دنبال آن عدم برقراری امنیت را از اسارت انسان در چنگال حیوان درنده بدتر می داند و می فرماید:

پیشوای دادگر، از باران پیوسته (که همه چیز را بارور می کند) بهتر است، و جانور درنده و آدم خوار، از فرمانروای ستمکار بهتر است، و فرمانروای پیداکراز ادامه هرج و مرج نیکوتر است. ۳۰

در حوزه سیاست و مباحث مرتبط با امنیت، نمی توان از تعامل موضوع عدالت با امنیت غافل شد و این نکته در بیان بسیاری از معصومین آمده است. از جمله امام علی (ع)، عدالت را رمز بقا، استحکام و ترقی نظام سیاسی و ضامن ثبات و امنیتی واقعی و منافی خضونت به شمار می آورد. ایشان عدل را «رستگاری و کرامت»، «برترین فضایل»، «بهترین خصلت» «بالاترین موهبت الهی»، ۳۱ «فضیلت سلطان»، «سپر نگه دارنده دولت ها»، «مایه اصلاح رعیت»، «و باعث افزایش برکات»، «مایه حیات آدمی و حیات احکام»، «مانوس خلاق»، ذکر می کنند و حکومت را مشروط به «عدالت گستری» دانسته و نظام آمریت را مبتنی بر «عدل» می دانند.

امام علی (ع) معتقدند:

هیچ چیز مانند عدالت دولت ها را محافظت نمی کند.

و عدل چنان سپر محکمی است که رعایت آن موجب تداوم و قدرت و اقتدار

نظام سیاسی می گردد. ۳۲

۳-۲. امنیت حقوقی و قضایی

قضا و جایگاه آن در فرهنگ و نظام اسلامی، از پایگاه رفیع و خداپسندانه و مردمی برخوردار و به حق کار انبیا است. از سوی امنیت قضایی، هم چون چتری است که ابعاد دیگر امنیت را پوشش داده و حمایت می کند.

باید خاطر نشان کرد که احکام امنیتی و فقه و آرای اسلامی را نباید منحصر در باب جهاد جستجو کرد. ایجاد نظم و آرامش در جامعه هدفی که در همه احکام فقهی، حتی در

عبادات و معاملات تعقیب شده تا آن جا که تقدم «حقوق مردم» بر «حقوق الهی» به عنوان یک قاعده مسلم فقهی، مورد پذیرش و عمل است.^{۳۳}
مبحث اول: آیات

ملاک و مبنای اصلی ایمنی و امنیت قضایی در یک جامعه، عدالت ورزی آن است. یک نظام قضایی باید عدالت پذیر، عدالت گستر و در حقیقت عدالت محور باشد تا بتواند ایمنی واقعی قضایی یا حقوقی آحاد جامعه را فراهم کند قرآن مجید در همین زمینه، حقوق مردم را به امانت تشبیه می کند که قاضی می بایستی با قضاوت عادلانه آن را به افراد شایسته و مستحق آن برگرداند، لذا می فرماید:

همانا خداوند به شما فرمان می دهد که امانت ها را به صاحبانشان برگردانید و هر گاه میان مردم حکم و قضاوت می کنید به عدالت داوری کنید.^{۳۴}
قرآن از مومنین می خواهد که به خاطر خدا به عدالت شهادت داده و در این راه دشمنی با دیگران آن ها را از مسیر عدالت ورزی و شهادت عادلانه منحرف نکند:

ای کسانی که ایمان آورده اید، برای خدا به داد برخیزید (و) به عدالت شهادت دهید، البته نباید دشمنی گروهی شما را بر آن دارد که عدالت نورزید به عدالت عمل نکنید که آن به تقوا نزدیک تر است و از خدا پروا دارید. (مانده: ۸)

مبحث دوم: روایات

یکی از ساز و کارهای تامین امنیت قضایی در روایات، رعایت عدالت و تساوی افراد در برابر قانون است که از پایه های اساسی قضاوت محسوب می شود. امام صادق می فرماید:
هر کس گرفتار قضاوت شد، باید در اشاره و نگاه کردن و محل نشستن، تساوی را رعایت کند.^{۳۵}

امام علی (ع) با فضیلت ترین مردمان را کسی می داند که به بیشترین حد، به حق قضاوت کند.^{۳۶} واضح است برای امنیت قضایی در دو بعد امنیت قضاوت و امنیت مردم، شرط اول، وجود نظام قضایی کارآمد، عدالت خواه، قوانین کارآمد و آیین دادرسی راه گشا، کارکنان متعهد و هوشمند، فضای سالم و عدالت خواه، فرهنگ لازم جهت حمایت های قضایی و عدالت خواهی و حاکمیت ضوابط بر روابط و پرهیز از حاکمیت سلیقه ها و باندها بر دستگاه قضایی، پیش گیری از وسوسه ها و نفوذهای حلیه گر و ارتباطات ناسالم و برخورد با مفاسد، از جمله رشوه خواری و سوء استفاده و فرصت طلبی است.

در فرهنگ علوی، قضاوت به حق و استفاده از فنون قضایی، امنیت قضاوت و کارگزاران قضاوت و استقلال و امنیت قضایی مردم از مسائل مهم و قابل توجه است. مراجعه به سیره و سنت آن بزرگواران در این زمینه راه گشاست.

نتیجه

لا نعمة ائنا من الامن.

هیچ نعمتی گواراتر از امنیت وجود ندارد.

این پژوهش با ارائه ساز و کارهای متنوع تامین امنیت و مستند نمودن آن ها به قرآن و روایات، راه کارهای فراوان و دقیقی را برای دست یابی به امنیت معرفی کرد و با اثبات فرضیه خود، بر این ادعا پای فشرده که این مفهوم و انواع و ابعاد و ساز و کارهای تامین آن در منابع قرآنی و روایی تعریف شده و با ارائه مصادیق مشخص، تفصیل یافته است. از سویی ایمان و امنیت های معنوی، سرچشمه و مبنای اصلی کلیه ابعاد امنیت و ساز و کارهای تامین آن بوده و بین این ابعاد و ساز و کارها، هم پیوندی و توازن عمیقی برقرار و هرگونه قوت یا ضعف و ناامنی در یک بعد بر سایر ابعاد و حوزه ها موثر است. امنیت در تامین آن را باید به صورت همه جانبه نگریست و از کلیه ابعاد آن به تامین این نعمت مجهول و مغفول پرداخت.

قرآن و روایات بیانگر این نکته بسیار مهم هستند که هرگونه امنیتی و در هر بعد از ابعاد آن، در نهایت ریشه در ایمان و اعتقادات معنوی و الهی دارد و هرگونه نا امنی در عرصه ای، سرانجام ریشه اش به بی ایمانی و صفات متقابل ایمان مانند شرک، کفر، ظلم، استکبار و... برمی گردد، از سویی مومن و صفات ایمانی، اصلی ترین خاستگاه صدور کنش های امنیت زاست و می توان در استنتاج نهایی گفت که بستر سازی حیات معنوی طیبه و حسنه برای تربیت و تهذیب افراد چه در حوزه رفتارهای فردی و اجتماعی و ابعاد آن ها از حیات و غیر ایمانی، اصلی ترین ساز و کار تامین امنیت در نظام اسلامی است. نظام باید سعی کند با تشویق حیات مؤمنانه و پشتیبانی از مومنین و تقابل با دشمنان ایمان، امنیتی همه جانبه و فراگیر برای تمامی شهروندان جامعه اسلامی و حتی غیر مسلمانی که در پناه آن زندگی می کنند فراهم کند و بدون غفلت از زندگی دنیایی و با تامین نیازهای زندگی این

جهانی، زمینه ورود سرشار از عافیت و مسالمت و ایمن از عذاب را به زندگی آن جهانی و اخروی تمهید سازد.

الحمد لله الذی شرع الاسلام... فجعله امنا لمن علقه.^{۳۷}

سیاس خدای را که راه اسلام را گشود... و آن را برای هر که به آن چنگ زده مایه امنیت قرار داد.

پی نوشتها:

۱. ر.ک: محمود روحانی، المعجم الاحصایی لالفاظ القرآن الکریم، فرهنگ آماری و کلمات قرآن کریم، ج ۱، صص ۳۷۲ - ۳۷۳.
۲. دکتر بهرام اخوان کاظمی، امنیت در نظام سیاسی اسلامی، ص ۱۵۲.
۳. علی اصغر جمراسی فراهانی، عوامل تهدید امنیت ملی و شیوه‌های حراست از آن در سیاست، ص ۱.
4. A wolfers jkl: National security as an ambiguous symbol..., Baltimore. Johns Hopkins university press, 1962-P150.
5. See Barry Bazan, people, state and fear, Brighton, wheatsheaf, 1983,P.2.
۶. علی اصغر جمراسی فراهانی، عوامل تهدید امنیت ملی و شیوه‌های حراست از آن در سیاست، ص ۱.
۷. الایمان هو التصدیق الذی الامن. المفردات غریب القرآن «الراغب اصفهانی»
۸. اصول کافی، ج ۲، صص ۱ - ۳۶۶.
۹. علی اصغر جمراسی فراهانی، عوامل تهدید امنیت ملی و شیوه‌های حراست از آن در سیاست، صص ۱۳۳ - ۱۳۵.
۱۰. رسول اکرم (ص)، نهج الفصاحه، ص ۵۹.
۱۱. بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۷۸، حکمت ۱.
۱۲. ابو محمد ابن شعبه الحرانی، تحف العقول، ص ۳۲۴.
۱۳. عبدالواحد تمیمی آمدی، شرح غرر الحکم و درر الکلم، ج ۴، ص ۱۰۰.
۱۴. همان، ج ۶، ص ۲۳۵.
۱۵. دکتر بهرام اخوان کاظمی، امنیت در نظام سیاسی اسلام، صص ۱۶۷ - ۱۷۲.
۱۶. ر.ک: علامه طباطبایی، ترجمه میزان، ج ۱، ص ۴۷.
۱۷. محمد محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۱، باب الایمان، ص ۲۹۹، حدیث ۱۲۵.
۱۸. نهج الفصاحه، ص ۵۹.
۱۹. منوچهر طباطبایی مومنی، آزادیهای عمومی و حقوق بشر، تهران انتشارات دانشگاه تهران، ص ۴۲.
۲۰. دکتر بهرام اخوان کاظمی، امنیت در نظام سیاسی اسلام، ص ۱۹۰ - ۱۹۶.
۲۱. بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۱۶ و ج ۶۷، ص ۷۱.
۲۲. همان، ج ۶۸، ص ۱۶.
۲۳. وسایل، ج ۱۲، پ ۸۶، ص ۱۲۶ روایت ۱۵۸۴۰؛ مستدرک الوسائل، ج ۹، باب ۱۰، ص ۳۳۲، روایت ۱۱۰۲۵.
۲۴. بحار الانوار، ج ۶۹، ص ۱۷۵.
۲۵. وسایل، ج ۱۱، ص ۲۲۴.
۲۶. ر.ک: امام روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۹۱.
۲۷. بهرام اخوان کاظمی، امنیت در نظام سیاسی اسلام، ص ۲۱۶.

۲۸. ر.ک: سید عبدالقبرم سحادی، اصول سیاست خارجی در قرآن، علوم سیاسی، شماره ۱۵، پائیز ۸۰، ص ۲۱۸.
۲۹. همان، ۱۷۵ - ۱۷۷.
۳۰. مصطفی دلشاد تهران، حکومت حکمت، ص ۶۰ (به نقل از ابو عبدالله محمد بن سلامه القضاعی، دستور معالم الحکم، ماثور مکارم الشیخ، ص ۲۱).
۳۱. عبدالکریم بن محمد قزوینی، بقا و زوال در کلمات سیاسی امیرمؤمنان (ع)، ص ۹۷.
۳۲. شرح غرر الحکم، ج ۵، ص ۷۰.
۳۳. ر.ک: محسن اسماعیلی، «امنیت و شریعت»، کتاب نقد، بهار و تابستان ۷۹، شماره‌های ۱۴، ۱۵، ص ۲۶۸.
۳۴. دکتر بهرام اخوان کاظمی، امنیت در نظام سیاسی اسلام، ص ۲۶۹.
۳۵. وسایل الشیعه، باب ۳، آداب القاضی، حکمت ۱.
۳۶. غرر الحکم و درر الکلم، ص ۲۱۴.
۳۷. نهج البلاغه، خطبه ۱۳۱.